

Ljubav: sastavnica starog i osnovica novog saveza

Ante Kresina

Naše izlaganje nema za cilj razrađivati cjeloviti i sveobuhvatni sadržaj pojma ljubavi u Starom i Novom zavjetu. To i ne bi s kratkoće vremena bilo moguće. Cilj je predavanja naznačen u naslovu, a riječ je o mjestu i položaju te kreposti u vrednovanju Biblije, najprije Staroga a onda Novoga zavjeta. Nadalje, pod riječju savez ne treba toliko razumijevati vrijeme prije Krista i po Kristu, niti knjige Staroga i one Novoga zavjeta, koliko odnos hebrejske religije odnosno kršćanske Crkve prema Bogu i odnos Boga prema starom izabranom i novom Božjem narodu. U tom odnosu, kakvo mjesto zauzima ljubav? U naslovu stoji: Ljubav je sastavni element Staroga i temeljni element ili osnovna značajka Novoga saveza.

Za svaku je religiju bitno da se pozitivno odnosi prema božanstvu, tj. da mu barem priznaje opstojnost i odaje kakav—takav poklon. Hebrejska religija ima mnogo razrađenije stavove pred Bogom negoli druge stare nama poznate religije. Ta religija razvija svoje stavove počevši od sinajskog saveza. U bitne sastavnice starozavjetnog saveza ulaze: spomen na prošlost, Zakon, bogoštovlje. Kasnijom nadgradnjom razastire se religijska mreža na sav politički i društveni život, te zahvaća niz sastavnih

elemenata bez kojih Hebrej ne može biti Hebrej ni Židov Židov. U sklopu sveobuhvatnog odnosa prema Bogu najznačajniji je Zakon, najprije Dekalog, a kasnije mnoštvo propisa. Zakon im je Božja volja i njemu pjevaju himne /usp. Ps 118; 19B/, poistovjećuju ga s Božanskom Mudrošću /Sir 24,9—23/. Najsavršeniji odnos prema Bogu ostvaruje onaj koji vrši sav Zakon, svaku jotu i kovrčicu.

U toj viziji Bog je gospodar i kadar je nametnuti svoju volju pod prijetnjom prokletstva. Ali nikako se ne bi smjelo zaključiti da tu nedostaje svaki trag ljubavi prema Bogu kao znak priznanja onomu koji ih je 'nosio na orlovskim krilima i doveo u Obećanu zemlju' /Izl 19,4/.

Presudan korak naprijed u vrednovanju ljubavi Božje prema narodu i pojedincima kao i ljubavi naroda i pojedinaca prema Bogu iskoračit će proroci. Oni, pozivajući se neprestance na savez koji se dotad predstavljao prvenstveno u juridičkom aspektu kao ugovor, tom savezu kao ugovoru dodaju afektivnu oznaku. Oni traže u ljudskom iskustvu nove analogije kojima bi protumačili uzajamne odnose Boga i njegova naroda. Jahve je pastir a narod njegovo stado, njegove ovce /Ez 34/; On je vinogradar, a

narod vinograd /Iz 5; Ez 16,6–10/; Otac, a narod sin /Hoš 11,3; Jr 31,9.20/; Bog je zaručnik, a narod zaručnica /Hoš, Jr, Ez, Pj/. Te slike, a posebno posljednja, pokazuju sinajski savez kao stvar ljubavi /Ez 16,6–14/. To je predusretljiva i nezaslužena Božja ljubav, koja zauzvrat traži ljubav koju će narod odraziti u pokornosti.

Takozvana deuteronomistička duhovnost, što se pojavljuje negdje u sedmom stoljeću, uz zahtjeve, prijetnje i obećanja naglašuje i Božju ljubav /Pnz 4,37; 7,8; 10,15/ koja očekuje Izraelovu ljubav /Pnz 6,5; 10,12 sl.; 11,1/: "Bit ćete moj narod, a ja vaš Bog." To je očita savezna terminologija. Riječ je o opredjeljenju na život ili smrt /Pnz 30,15/.

Uza sve kataklizme i katastrofe koje će zadesiti Izraela, naum Božji o savezu ostaje netaknut /Jr 31,35 sl.; 33,20 sl/. Smjera se na novi savez. Bog će dati novo srce koje će znati ljubiti /Hoš 2,21sl.; Jr 31,3.20.22; Ez 36,226 sl./.

Ima u Starom zavjetu izvanrednih likova koji su životom opjevali ljubav prema Bogu kao Abraham, Mojsije, sastavljači Pjesme nad pjesmama, braća Makabejci i konačno u doba po Kristu kad je Rabbi Aqiba /135/ umirući za svoju vjeru govorio: "Ljubio sam ga svim srcem svojim i svim svojim imetkom, nisam ga još imao prilike ljubiti svim svojim životom. Taj čas je došao."

Uz zapovijed ljubavi prema Bogu /Pnz 6,5/ nadovezuje se i u SZ ljubav prema bližnjemu: "Ljubi svoga bližnjega kao samoga sebe" /19,18/, ali ova nije ni izdaleka onako svečano proglašena niti kasnije isticana. Ipak će pismoznanc iz Evandjelja na Isusov upit povezati obje /Lk 10,26/. Mnoga druga mjesta u SZ ističu ljubav prema siromasima, slabima i malenima, ali ta ljubav ostaje uvijek prilično zauzdana i uskog je dosega. Ta je starozavjetna ljubav, i prema Bogu a osobito ona prema bližnjemu, postavljena uz bok ostalim zapovijedima samo kao ravnopravna, dok će joj kršćansko evanđeosko gledanje dati ne samo povlašteno već i središnje, dapače jedinstveno mjesto.

Jeremijin plač nad Jeruzalemom možda je

posljednji proročki vapaj i poziv kralju, svećenstvu i narodu da spasi zadnje niti koje su povezivale Izrael s Bogom. Preljubničkim činima taj se narod odvrkao od Jahve i pala mu je u nasljeđe krvava sudbina: propast grada i razvaljivanje Hrama, izgnanstvo s plačem na vodama babilonskim i dijaspore. Ne znam jesam li presmion ako rekнем da je zapravo već tada raskinut stari savez te da će kasnije Izraelova povijest, pretvorena zapravo u židovstvo i judaizam, biti tek jeka i stenjanje u krvavom hropcu i trzajima dok se savez i službeno ne raskine razdorom hramskog zastora.

Prisjećajući se obećanja Božjih u vezi s novim savezom, nastavljamo razmišljanje o ostvarenju, bitnim sastavnicima i posebno o mjestu ljubavi u tom novom poretku odnosa Boga i ljudi.

U prvom smo dijelu pokušali pokazati kako je ljubav sastavni elemenat Staroga saveza. Sastavni, ali to ne znači, barem u Božjim očima, zaobilazni i prezrivi elemenat. Možda je upravo nedostatak ljubavi glavni razlog da je Stari zavjet uminuo. To bi se moglo zaključiti iz Evandelja gdje se počinje dizati novi Božji narod upravo na toplom ognjištu Božje i Isusove ljubavi. Tema daljnjeg izlaganja je drugi dio naslova: Ljubav okosnica novoga saveza. Da malo pobudim pažnju reći ću unaprijed: ljubav osnovica Crkve u početku i sada i ubuduće.

Nabrojivši ranije sastavne elemente staroga saveza, možemo sada navesti sastavne elemente novoga saveza: spomen na prošlost—povijesnu pojavu Isusa Krista, novi zakon, novo bogoštovlje. Izražajnije i preciznije: Sv. pismo, osobito Novi zavjet, u rukama Crkve, zakon sadržan u poticajima i savjetima autentičnog crkvenog učiteljstva, sakramenti sa središnjom euharistijom, Petrovo i apostolsko nasljedstvo. Ne mislim kao pravnik niti dogmatista, pa ne treba ovo uzeti kao da iznosim Ustav kršćanstva ili Crkve. To su samo za čas nužni okviri u koje se smješta daljnje izlaganje.

Osnivanje novoga saveza događa se u Isusovom životu. On uspostavlja jedinstveni odnos između sebe i Oca, a time i između svih sebi sličnih i jednakih i Oca, između svojih učenika i sljedbenika i Oca bili oni pojedinci sami ili

udruženi u zajednici koja je Crkva.

Iako se osnivanje novoga saveza događalo korak po korak s Isusovim koracima po zemlji, uspinjanjem na Golgotu i uzdizanjem na križ, ipak se savez formalno uspostavlja u pashalnom događaju oko Isusove smrti, određenije na Posljednjoj večeri.

Riječ savez javlja se u Novom zavjetu u četirima izvještajima o Posljednjoj večeri, u kontekstu od jedinstvene važnosti, u predvečerje Isusova predanja u smrt. Njegova je krv, krv novoga saveza: "Ovo je krv moja, krv saveza, koja se proljeva za sve" /Mk 14,24/; Matej dodaje: "na otpuštenje grijeha" /26,28/. Luka i Pavao imaju: "Ova je čaša novi Savez u mojoj krvi" /Lk 22,20; 1 Kor 11,25/, a samo Luka: "koja se za vas proljeva".

Sam Isus postavlja temu saveza u središte kršćanskog bogoštovlja: ona je u pozadini svega NZ, pa i ondje gdje to nije spomenuto. Brojna mjesta izrijeком spominju savez. Bez uvida u taj pojam neshvatljiva su mjesta i cijeli odlomci novozavjetnih knjiga i mnogi kršćanski obredni obrasci. I sada, kada taj pojam i događaj saveza nademo u bitnoj i neraskidivoj vezi s pojmom ljubavi, onda vidimo mjesta koju ona važnost i koje značenje ima u samoj stvarnosti saveza. Pojam otkupljenja, križa, Isusove smrti, euharistije, istinski pojam samoga Boga: sve se svodi na riječ Ljubav. Bog je Ljubav /1 Iv 4,8.16/. Samim nužnim logičkim slijedom zaključiti je da se s Bogom koji je Ljubav ne može uspostaviti nikakva veza nikojim putem i nikojim posredstvom doli jedino i isključivo ljubavlju. "Bog je tako ljubio svijet da je dao svoga jedinorođenoga Sina" /Iv 3,16/ Bog ga predaje u smrt, da svijet ima život /Rim 5,8; 8,32/. Božja se ljubav prema ljudima očituje na način koji se ničim ne da nadmašiti. Tako se ostvario novi savez i sklopljene su vječne zaruke Zaručnika s čovječanstvom. Primajući Sina, čovjek prihvaća Božju ruku /desnicu/ i stupa u zaručnički hod na vječnu gozbu. Dok je kod utemeljenja staroga saveza ispisan testamenat, tj. dokumenat saveza u obliku Dekaloga na kamenim pločama, dotle je ovdje ispisan Duhom Svetim u ljudsko srce u obliku nove zapovijedi: "Novu vam zapovijed

dajem: ljubite jedni druge kao što sam ja ljubio vas" /Iv 13,34/. Ova će zapovijed biti sam Duh Sveti koji mijenja ljudsko srce i uvrštava u novi savez svakoga tko dadne srce ispisati slovima ljubavi. Ivan je tu novu zapovijed smatrao toliko važnom da je umjesto izvješća o Posljednjoj večeri i o utemeljenju saveza s asocijacijom na starozavjetnu terminologiju, radije ostao na testamentarnoj, oporučnoj Isusovoj volji sadržanoj u novoj zapovijedi ljubav da je i izrijeком utvrdi kao osnovicu Novoga saveza.

Isus je samim svojim životom konkretna objava ljubavi, on je čovjek koji objavljuje sinovski dijalog s Bogom /Ivan: veliki govor na Posljednjoj večeri/ i svjedoči o tome pred ljudima /Krštenje na Jordanu, Preobraženje na gori/. Isus je Bog koji dolazi da u punom čovječstvu živi svoju ljubav i daje da se čuje njezin žarki zov: Bog ljubio Isusa, u njemu zamilova sve nas /Pavao/. Nije ga poštudio već ga je predao za nas da imamo život vječni. Istom ljubavlju kojom je ljubio Isusa, ljubio i nas. Isus je ljubio zauzvrat Oca. Mi smo pozvani, zapravo izazvani, zauzvrat Ocu i Isusu uzvratiti ljubav. Kako naći spasonosni oblik ljubavi prema Isusu i Bogu Ocu? — Isus je čovjek. On je u ljudskom liku bio i dijete u jaslama, i siromah u Nazaretu, i putnik — beskućnik u javnom djelovanju, i prezren, i izrugivan od velikih, bio je i gladan, i iscrpljen, gol, osamljen, popljuvan, ubrojen među zločince, osuđen na sramotnu smrt i razapet na drvu prokletstva. Proživio je tako dramu ljubavi. Bog ga je Otac u svim tim stanjima ljubio, a on je u svim tim stanjima uzvraćao ljubav. Ljubiti svakoga tko bio a nalazio se u Isusu sličnim situacijama, znači ljubiti Boga /Ivanove poslanice/. Ljubiti Boga u svim tim situacijama znači preobražavati se u Krista i biti njegov vjerni učenik. To znači dramu križa.

Neprekidno isticanje bratske ljubavi kod Ivana i kod Pavla napose, ljubavi i prema neprijatelju, izvorna je misao novozavjetnog saveza odnosno odnosa s Bogom. Taj se odnos uspostavlja isključivo po Kristu čovjeku u ljubavi prema čovjeku. Kršćanska ljubav ima izvoran izvor i izvoran motiv. Izvor joj je Duh Sveti uliven u naša srca, a motiv nasljedovanje Boga i

Isusa Krista i spasenje bližnjega. Dok se u životu moglo zaključivati da bratska ljubav stoji ravnopravno uz bok drugim zapovijedima, kršćanstvo joj daje središnje, štoviše jedinstveno mjesto. Tko ljubi bližnjega, ljubi Boga /Ivanova poslanica prva/ i "Po tom će svijet upoznati da ste moji učenici ako budete imali ljubavi jedni prema drugima" /Iv 13,35/.

Ljubav prema Bogu i svim ljudima, pa i neprijateljima, označuje osobni stav koji ničim ne može biti uzdrman. Ona, mada osovljena na križu, ostaje izdržljiva na udare oluja i vjetrova. Ona je poput temelja ili dubokog korijena na kojem se čvrsto, postojano gradi zgrada kršćanskog življenja /Ef 4,6; 3,17; 1 Kor 8,1; 1. Kor 13,15; 1 Sol 3,12 sl./. Bratska ljubav ujedinjuje i sabire sve u jedno /1 Sol 4,9; Rim 12,10; Hebr 13,1/. Duh Sveti po svojoj ljubavi sabire kršćansku zajednicu u jedno Tijelo Crkvu, u novi Božji narod, narod novoga saveza. Crkva po ljubavi unutar nje same, po ljubavi prema onima izvana i u ljubavi prema

Bogu, zaručnica je Kristova /Ef; Otk/. Zaručništvo označuje očito oboje i savez i ljubav. Crkva je povezana sklopom ljubavi. Svi su drugi vezovi prolazni i trošni, zamjenljivi i promjenljivi, ali ljubav ih kao veza savršenstva i najbiračiji Božji dar nadvisuje kao što vječnost nadilazi vrijeme i kao što Bog nadilazi stvorenje.

Još smo ipak u vremenu. Još Krist uvodi Crkvu kroz trijemove i atrije svojih odaja, još on Crkvu posvećuje, čisti, pere i uređuje, da bude bez ljage nabora ili čega takva, da bude sveta i neporočna /Ef 5,25/.

Nepovratno i neopozivo još jednom smijemo sa svim novozavjetnim nadahnutim pokladom ustvrditi da je ljubav doista osnovica i temelj, najuzvišenija vrlina i snaga Crkve. Neka se opusti stisnuta pesnica, neka olabave zaškrinuti zubi, neka se razvedre smrknuta lica i ovalove namrštene obrve poradi Boga—Ljubavi, poradi čovjeka koga Bog ljubi i tada, i jedino tada, Crkva će živjeti i u svijetu nalaziti sebi smisao.